

Iz zgodovine cerkve sv. Jakoba v Škofji Loki

Na tem mestu ne pričakujte celotne zgodovine škofjeloške farne cerkve. Iz bogatega župnijskega arhiva, ki je shranjen v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani, bi posebno po letu 1804 lahko našli številne zgodovinske podatke in detajle o gradbenih in drugih posegih v to stavbo. Mnoge prezidave so se že spremenile in v končni fazi nimajo več arhitekturnega pričevanja za sedanjo stavbo. Takšen podroben zgodovinski topografski popis še čaka na mlajše generacije. Ta prispevek je bil zamišljen in prebran v cerkvi kot predavanje z diapozitivi, namenjeno širšemu krogu poslušalcev in popularizaciji stavbe. Mnogi podatki niso najnovejši in marsikatera podrobnost še ni dovolj pojasnjena in odkrita. Mislim, da boste Ločani sprejeli prispevek takšen, kakršenega sem si ga zamislil.

Cerkev sv. Jakoba v Škofji Loki se prvokrat omenja leta 1271.¹ Lega cerkve ni omenjena, domnevati pa smemo, da je bila že na tem prostoru, kot je sedanja župnijska cerkev. Leta 1311 se namreč omenja kopališče pod cerkvijo sv. Jakoba.² To pa je ležalo pri mlinu na lokaciji sedanje tovarne Šešir, ki ji je še do nedavna vodni tok služil za pogon.³ Kakšna je bila ta kapela ali cerkev, nam ni znano. Bila je podružnica loške farne cerkve. Ta je bila v Stari Loki. Škofjeloški župnik je imel sedež v Stari Loki. Prvi vikar se omenja v virih že leta 1262.⁴ Mogoče je bival na Fari, lahko pa že v mestu. Posebnost loške mestne, pozneje vikariatske in končno župnijske cerkve je, da je postavljena na posebnem trgu. V Kranju je s fasado obrnjena na trg in sodeluje pri trškem vrvežu. V Loki pa je podobno kot v Radovljici postavljena posebej, umaknjena v svoj mir. Takšna srednjeveška rešitev lege mestne cerkve je bila pogosta. Trg pred loško cerkvijo je bil verjetno nekdanj zelo velik in je segal vse tja pod klariško (nunsko) cerkev, župnikovo hišo,⁵ pozneje Kasarno in do utrdbe pri Selških vratih pri Kamnitem – Kapucinskem mostu. Prostor so tu potrebovali v zvezi s cerkvenimi obredi pred obema cerkvama, pa tudi kot manevrski prostor pred utrdbo pri Kapucinskem mostu. Hiše v sedanj

Blaževi ulici od številke 2 do 4 (od Branovca do Puhpintarja) kažejo, da so vrinjene v ta prostor, saj nimajo nobenih dvorišč in so jih verjetno po potresu leta 1511 ali še pozneje pozidali na trgu pred cerkvijo. Segale so skoraj do cerkvenih vrat. Predstojništvo cerkve sv. Jakoba si je ob koncu 19. stoletja prizadevalo, da bi pridobili več prostora pred cerkvijo. Leta 1906 je občina župniji odstopila 34 m² zemljišča pred zahodno fasado.⁶ Med zadnjo vojno pa so podrli še dve hiši pred cerkvijo. Nameravali so narediti nov most na Mestni trg in po njem potegniti novo cesto v Poljansko dolino. Od tega projekta so leta 1961 realizirali le brv od avtobusne postaje proti mestu. Trg pred cerkvijo pa je (p)ostal povečan in prost, kot so si prizadevali številni župniki.⁷

Prvega vikarja srečamo v Škofji Loki že leta 1262, pred omembo kapele.⁸ Samostojen vikariat naj bi cerkev po proučevanju cerkvenih zgodovinarjev postala leta 1532.⁹ Tega leta je bil gotov novi zvonik. Leta 1804 je cerkev postala župnijska. Župnija Škofja Loka je od Stare Loke takrat potegnila podružnice iz Poljanske doline, na Sorškem polju pa še Suho in Reteče (z Godešičem), ki sta danes samostojni župniji.

Nekaj pred letom 1471 so pričeli zidati novo cerkev, ladjo sedanje cerkve. Na enem od ščitkov v vzhodnem delu južne ladje so našli letnico 1471. Takrat so dogotovili le dvoransko ladjo, prezbiterij pa so prizidali šele v dvajsetih letih 16. stoletja.

Pojem dvoranska cerkev pomeni večladijski vzdolžni cerkveni prostor z enako visokimi ladjami.¹⁰ Ponavadi tri ladje delijo med seboj stebri ali slopi. Velikih razponov brez vmesnih podpor takrat še niso zmogli premostiti. To jim je uspelo šele v modernih železobetonskih zgradbah. Na Ptujski gori okrog 1400 še ni bil izpolnjen popoln model takšne stavbe pri nas, saj je srednja ladja še nekoliko višja od stranskih. Prva popolna

dvoranska ladja je župnijska cerkev v Kranju, obokana po letu 1452. Sledijo ji cerkve v Škofji Loki leta 1471, Radovljici, razširjena 1495, Šentrupertu na Dolenjskem, obokana leta 1497, v Cerknici iz začetka 16. stoletja in prezbiterij v Crngrobu iz let 1521-1524.¹¹ Gotskim dvoranskim cerkvam je prof. dr. France Stele leta 1938 posvetil svoje nastopno predavanje na ljubljanski univerzi.¹² Nekaj najvažnejših ugotovitev bi bilo nalednjih: žal so bile izvedene le dvoranske ladje, prezbiteriji pa ne. Idealno bi bilo, če bi združili škofjeloško ladjo in crngrobški prezbiterij.

Župnijska cerkev sv. Jakoba (foto: Tomaž Lunder)

Osnova tovrstnega oboka je osmeroogeljni zvezdasti obok. Tovrstni obok se pojavi sredi 15. stoletja in odmeva še tja v 17. stoletje tudi pri manj ambiciozni arhitekturi. V Loki se je osrednji zvezdasti obok pomaknil proti prezbiteriju, proti slavoločni steni, in s tem nekako skušal povezati oba prostora. Oporišče dvoranske arhitekture je bilo v Loki in njenem prostoru, kjer se je ta arhitektura spojila z lokalno strujo, ki je že poznala osmeroogeljni zvezdasti obok. Ti oboki imajo bogate kamnite reliefne sklepnike. O postanku tega tipa prostora pa je navedel predvsem bavarske vzore, ni pa zanemaril odmevov Tirolske, Koroške, cerkva beraških redov in vpliva kript. Vplivi so se širili po deželah obenem z gospodarskimi tokovi, romarji in vplivom tuje posesti v naših predelih. Še več stvari je navedel, poudarim naj le tiste, ki so pomembne za loški prostor. Izhodišče te arhitekture v Loki, številne loške mojstre iz tistega časa, vpliv Freisinga in pomik osrednje zvezde proti slavoloku. Loška ladja ima kar dve konstrukcijski optični in ikonološki stropni središči. Eno je poudarjena zvezda s simboli evangelistov, povezana z odprtino, zračnikom, ki je služila tudi v liturgične namene ob vnebohodu in binkoštih (prihod sv. Duha v obliki goloba). Ta središčna zvezda je v štiripoljnem oboku pomaknjena že v drugo polje proti prezbiteriju. Druga zvezda z Marijinim sklepnikom pa je že na meji s prezbiterijem Tako so v loški ladji iskali neke kompozicijske povezave med ladjo in prezbiterijem in se je "središče cerkve" preneslo pod Marijin sklepnik. Kakšne namene pa so imeli za naprej, pa ne vemo. Steletov konstrukt dvoranskega prezbiterija bi imel na tem mestu idealno središče. Poznejši raziskovalci so dvoranskim cerkvam dodali še vzor že omenjene Ptujске gore, kjer so bili na delu mojstri, ki so poznali dela Petra Parlerja v Pragi.

Kakšen je bil kor, prezbiterij, leta 1471, nam ni znano. Zakaj niso tega leta naredili novega in počemu so v dvajsetih letih sezidali sedanji prezbiterij v takšni staromodni obliki, ne pa dvoranskega, nam bo ostalo vedno zakrito. Mogoči so bili gospodarski razlogi, obubožanje v začetku 16. stoletja, umetnostno-estetski razlogi, ni bilo več takšne želje, ki je mogoče tudi nikoli ni bilo, ali pa ni bilo primernega mojstra. Tò slednje pa bom moral takoj popraviti, saj je med leti 1521–1524 v Crngrobu sijajen dvoranski prezbiterij zidal loški mojster Jurko. Nenazadnje je tudi vprašanje, kako so takrat mislili, in bi jim bila Steletova idealna rešitev nedoumljiv konstrukt, na kar lahko pomislimo tudi še danes. Podobno je v takšnem smislu premišljeval dr. Emilijan Cevc že leta 1954. *"Da, upal bi celo trditi, da idealna zasnova dvoranske ladje in dvoranskega prezbiterija niti ni ustrezala oblikovni volji naših stavbenikov, kajti vsaj v Škofji Loki bi končno ob dvoranski ladji po potresu l. 1511 lahko sezidali tudi dvoranski prezbiterij, če bi veljalo to za ideal."*¹³

V nastopnem predavanju je profesor Stele zaključil dobesedno takole. *"Žal dostej pomen loško-freisinskih zvez za našo kulturo še ni raziskan. Moremo si pa misliti, da je prav po posredovanju Loke v drugi četrtini 15. stoletja prodril k nam bogatejši in gradbeno naprednejši burghausenski način in že okrog srede stoletja izpodrinil starejšo arhitekturo križastih obokov. Težnja po bogatejši kamnoseški okrasitvi obokov se je združila s težnjami domačega kamnoseštva in je tako nastal posebno bogat način krasitve obokov, ki nadkriljuje bavarske vzore in ki ga smemo smatrati za posebnost gorenjsko-goriško-beneško slovensko-kraškega arhitekturnega izraza. Reprezentativne potrebe in težnje v meščanstvu pa so povzročile, da se je par desetletij pozneje zopet*

pod utisom bavarskih vzorov uresničil v okviru takrat že zasidrane arhitekture tega okrasnega tipa tudi ideal cerkvene dvorane v umetnostno in kulturno geografsko zelo pomembni obliki. Poleg drugih razlik, kakor so posebno mnogokotni slopi mesto okroglih bavarskih, pa daje našim cerkvam, dvoranam poseben izraz prav omenjeni domači kamnoseški okras, ki so ga že poprej uresničile male cerkve v obokanih prezbiterijih.

Kratko lahko na koncu strnemo: Skupina slovenskih dvoranskih cerkva je odmev bavarske, iz meščanskega kulturnega ideala porojene arhitekture. Posrednik je bila verjetno Škofja Loka, Kranj pa jo je prvi uresničil. Vpliv in razvoj nove arhitekture, ki se je podredila domači arhitekturni tradiciji in se obogatila z domačim kamnoseštvom, se je opiral na Škofjo Loko, katere ugled je po stavbeniku Jurku segal do Zagreba. Življenjska doba okvirne, podeželske skupine te arhitekture obsega z izredno konzervativnostjo celih dvesto let in izzveni v raznih pokmetenih oblikah renesanse. Dvoranska skupina pa stoji med nami skoraj nespremenjena dobrega pol stoletja, kar dokazuje, da se je opirala na dobro organizirano delavnico; ta radi oddaljenosti od središč sodobnega arhitekturnega snovanja ni občutila vplivov nove, renesančne arhitekture, ki je že zmagovala drugod po zapadni in srednji Evropi. Važno za presojanje te nove arhitekture pri nas je, da ne gre za enostaven prevzem tujega vzora, ampak za njegovo resnično podomačenje.¹¹

Prvi je novo cerkveno ladjo pohvalil "svetovljanski" popotnik Paolo Santonino leta 1485: "Ima (mesto Loka namreč, o. p.) cerkev svetega Jakoba, ki je farna kapela, pozidana s čudovito in lepo umetnostjo."¹⁵

Stoletov umetnostni testament je po drugi svetovni vojni pričel uresničevati na loškem ozemlju dr. Emilijan Cevc. Po njem naj bi ladjo župnijske cerkve obokal neznan mojster. Ta naj bi sezidal v Tolminu okrog 1470 prezbiterij cerkve sv. Urha in izklesal znamenje nad studentem v Volčah. Bolj znan in dokumentiran je njegov učenec Andrej iz Loke, kateremu je posvečena posebna italijansko-slovenska publikacija Po poteh Andreja iz Loke.¹⁶ Ta mojster naj bi sezidal tudi prezbiterij, ki je danes uporabljen kot kapela, v župnijski cerkvi v Podnanosu.¹⁷ Uporabil je prav takšno kamnoseško znamenje kot v Loki. Do imen, predvsem mojstra loške ladje, se stroka do danes še ni dokopala. Potres leta 1511 je ladja vzdržala. V severnem delu in ponekod v južnem delu ladje so sledovi "popravila" na rebrih, vendar gre mogoče tudi za dosti poznejše posege, celo iz tridesetih let tega stoletja, ko so obnovili obok, restavrirali ostanke starih fresk in večino obočnih polj na novo dekorativno poslikali.

Novi prezbiterij so zgradili v najširšem razponu med letoma 1511 in 1532. Prva letnica je letnica potresa. Druga letnica pa je letnica plošče na južni fasadi zvonika z napisom DER STAT BAW 1532 BARTHOLME IVNAWER. V starejši umetnostnozgodovinski literaturi so zvonik pripisovali Junaverju, kot graditelju, vendar je pozneje dr. Blaznik odkril, da gre za Jerneja Junaverja, loškega mestnega sodnika leta 1530, med leti 1530 in 1534 ter 1548 in 1550. Po poklicu je bil jermenar.¹⁸ Zvezdasto obokani prezbiterij je nastal verjetno točneje med leti 1520 in 1524. Leta 1525 se že omenja oltar sv. Katarine.¹⁹ Ta je bil v kapeli desno ob prezbiteriju. Lokacija kapele na tem mestu je nedvomna, saj je še danes ta prostor v nadstropju zvezdasto rebrasto obokan in ima v središču oboka sklepnik svete Katarine. Pozneje so prostor spremenili v zakristijo in zgradili vmesni obok. Na te letnice na začetku dvajsetih let 16. stoletja kažejo izjave staroloških

cerkvenih ključarjev in meščanov v nekem sporu v zvezi z izkrcenim zemljiščem v Viršku. Donos njivic v Viršku naj bi pripadel loški cerkvi sv. Jakoba predvsem za zidanje kora (prezbiterija o. p.), pozneje pa za nadaljnje vzdrževanje cerkve.²⁰ Gradnja zvonika se je lahko nekoliko zavlekla. Prezbiterij so financirali loški obrtniki, stolp pa verjetno občina, le streho so plačali iz cerkvene blagajne.²¹ Kdo je bil graditelj prezbiterija in zvonika, ni znano. Na zunanjsčini ima prezbiterij z južne in vzhodne strani še staroveške gotske podpornike, ki jih starejša ladja ni poznala in potrebovala. Mojster Jurko ga verjetno ni gradil. Jurko je takrat delal prezbiterij v Crngrobu, zato dveh tako velikih gradbišč verjetno ni zmož, oziroma ni smel imeti začetih.²² V Crngrobu so mu glede dela in časovnih rokov strogo zabičali kakovost, posebno pri sklepnikih, da ga (Jurka, o. p.) ljudje ne bodo zmerjali.²³ V temelju enega od kornih podpornikov na vzhodu je zazidana mogočna gotsko porezana klada, del nekega portala, ki kaže mogoče še na čas zidave prezbiterija in je bila, manj verjetno, pozneje podstavljena. Kamen za podporo so našli po potresu 1511, ko je bilo med ruševinami zadosti kakovostnih, tudi že gotskih kamnoseških detajlov.

Dr. Cevc pa je odkril kiparja, ki je izdelal sklepnike v prezbiteriju. Na sklepniku sv. Jakoba je monogram HR, izdelovalca sklepnika. Mojster HR naj bi bil tudi stavbar. Dela tega mojstra srečamo še pri Sv. Filipu in Jakobu v Poljanski dolini na istoimenskem sklepniku ter pri Marijinem sklepniku. Posebno kvaliteten je njegov Marijin sklepnik v Crngrobu. Njegova sta tudi dva osrednja sklepnika v Srednji vasi pri Šenčurju in nagrobnik Viljema Raspa v starološkem gradu.²⁴ Za Raspop nagrobnik si je Cevc pozneje premislil in mu ga je odpisal.²⁵ Pozneje je dr. Cevc pripisal temu mojstru še številna dela na Gorenjskem in Notranjskem, kar pa se mi zdi vse manj verjetno.²⁶

V zadnjih letih se je pri zvoniku pokazala neka primerjava. Na zahodni fasadi ima okroglo strelno lino, ki se zožena pokončno nadaljuje v ozko opazovalnico. Podobno strelno lino so ob adaptaciji pred leti odkrili na loški Kasarni, Blaževa ulica 10. Nedvomno je to ista hiša, ki smo jo že omenili na začetku in jo opisuje Santonino leta 1486. *“Pri vratih je kamnit most čez reko in na tem koncu stoji vrh mesnega obzidja hiša gospoda župnika, ki jo zadnje čase poziduje zelo visoko na svoje stroške; iz nje je lep razgled na reko in most in rodovitno obdelano ravnico.”*²⁷ Nedvomno je tu opisana župnikova hiša, stara Kasarna – Jesharna. Strelna lina na Kasarni je prav takšna kot na zvoniku in si jo lahko pogledamo iz brvice od avtobusne postaje sem. Res je tako nedoločen in nepomemben kamnoseški detajl težko primerljiv, vendar je v našem primeru podobnost izrazita in gre verjetno za neko loško delavnico, ki je mogoče delala oba objekta, saj gre za časovno razdobje kakih 35 let.

Zvonik je imel še v Valvasorjevem času piramidasto streho. Sedanja baročna kapa je iz leta 1794.²⁸ Leta 1983 so zamenjali pocinkano pločevino z bakreno.²⁹

O prvotni opremljenosti cerkve ne vemo skoraj nič. *“Toda ob času renesanškega kvarjenja je (cerkev o. p.) mnogo trpela”*, je zapisal Pokorn.³⁰ Ta je popolnoma obsodil baročne (on jim pravi renesančne) prezidave, ki so jih v Loki izvajali v 18. in 19. stoletju. Iz 18. stoletja je bila verjetno lopa pred celotno širino zahodne fasade. Leta 1855 je cerkev dobila novo streho, brez čopa.³¹ Staro lopo so podrli in sezidali sedanjo manjšo z letnico 1870. Na zahodni fasadi so naslikali v fasadnih nišah sv. Jakoba in na vsako stran kužna zavetnika, sv. Roka in Boštjana. Fresk se ob zadnji restavraciji fasade za časa župnika

Alfonza Grojzdka ni več dal obnoviti. Nad glavnim vhodom pod lopo je bil napis *SanCte JaCobe, CVstos hVTIVs VrbIs, nobIs, CVM sIs, patroCInare nobIs*. Sveti Jakob, varuh tega mesta, bodi z nami, bodi naš patron. Kronogram je dal letnico 1532.³² Tudi tega napisa se ni dalo ohraniti. Iz 15. stoletja je relief v zatrepu glavnega portala, Kristus na Oljski Gori. Ob osrednji figuri klečečega Kristusa so za pleteno ograjo na levi že pripravljene vojščaki v čeladah in oklepih. Vodi jih Juda z mošnjo v rokah. Desno ob Jezusu spijo učenci. Jakob je zavil v plašč, Janez si podpira glavo, Peter se naslanja na roko. Na skali stoji kelih trpljenja. Z neba se spušča oblak z (odbito) roko Boga Očeta. Mojstra dr. Cevc ni iskal med izdelovalci sklepnikov, ampak je relief datiral med leti 1480-85.³³

Glavni vhod v cerkev je bil iz zahodne fasade. Gospod vikar pa so prihajali skozi vrata v prezbitერიju. Vikarjeva hiša je bila ob cerkvi, ob južni fasadi, danes Cankarjev trg 12. Pozneje je bila v tej hiši do druge svetovne vojne mežnarija.³⁴ Župnišče so po letu 1804, ko so župnijo osamosvojili, preselili na Plac v prostore nekdanje Schwarzeve kapele in hiše,

danes Mestni trg 38.³⁵ Ta vhod v prezbitერიj ob prostoru velikega oltarja se od znotraj še vidi. Na zunanji fasadi so ga ob zadnji ureditvi fasade z rezom v omet nakazali. Po prezidavi kapele sv. Katarine v zakristijo (Pokorn pravi leta 1894: pred leti) so naredili nov vhod v zakristijo z južne fasade nekdanje kapele. Zazidali so vhod ob oltarju. Prav tako so zazidali stari vhod, ki je bil s severne strani skozi zvonik v staro zakristijo pod zvonikom. Ta zazidana odprtina je vidna v nekdanji zakristiji pod zvonikom kot velika zazidana niša. Na zunanjščini pa ni sledov tega vhoda. Skoraj nasproti tega vhoda pod zvonikom je bila stara mežnarija, danes Cankarjev trg 5, kjer je bil vhod v cerkev kaj pripraven.³⁶ Takoj naprej je bilo še nekaj cerkvenih hiš. Filaverjeva hiša, Cankarjev trg 2, je bila last Beneficija sv. Katarine, ki je imela oltar v cerkvi.³⁷ Podrta Hudarevnikova, imenovana tudi Birollova, hiša pred cerkvenimi vrati s staro hišno št. 93, je bila last starološkega župnišča.³⁸ V teh hišah so gotovo prebivali številni beneficiati in drugi duhovni pomočniki. Sploh je bilo okrog cerkve pobožno vzdušje, saj sta tam prebivala poleg duhovnikov še po domače Bohk in Angelček. Te cerkvene hiše in hiša Cankarjev trg 6 (Soks), ki je bila občinska, so Ločani ob nastanku župnije prodali in iz zakupička kupili in uredili novo župnišče na Placu.³⁹ Stranski vhod na južni fasadi ladje so ob prizidavi bočne kapele prestavili bolj zahodno, na sedanje mesto. Portal je star, iz 16. stoletja. Freska v zatrepu, ki predstavlja Jezusa pri Jakobovem vodnjaku, je iz druge

Relief Kristusa na Oljski gori nad vhodom v cerkev sv. Jakoba (foto: Peter Pokorn)

polovice prejšnjega stoletja, od takrat ko so prestavili oltar.¹¹

Največ je o cerkvi pisal Franc Pokorn.¹¹ Pri njegovih ugotovitvah moramo biti previdni, saj je od takrat preteklo čez sto let in so posamezne stroke prinesle precej novih podatkov, pa tudi prezidave so bile številne. Prvotni videz cerkve je Pokorn pohvalil, baročne prezidave pa je popolnoma odklonil, kot smo že povedali. Zunanje spremembe pri lopi in vhodih v cerkev smo že omenili. Naprej pa spet tarna: "*Gotski oltarji so se odstranili iz cerkve ter nadomestili s težkimi, masivnimi renesanškimi*" (pravilno baročnimi, o. p.).¹² Teh gotskih oltarjev Pokorn ni mogel videti. Za veliki oltar sv. Jakoba pravi Pokorn, da je doživel mnogotere spremembe. Zadnjo cementno oziroma neogotsko varianto iz mavca so odstranili po letu 1951 za časa župnika Melhiorja Goloba. Ta oltar je leta 1834 posvetil škof Alojzij Wolf.¹⁵ Od oltarja so ohranili svetnike: Petra, Mateja, Janeza Evangelista in Pavla in jih zlato polikromirali. Postavili so jih konzolno na vogale triosminskega zaključka v prezbiteriju. Na notranji strani

Strop v cerkvi sv. Jakoba (foto T. Mlakar)

slavoloka sta iz ladje nevidna še sv. Rok in Boštjan.¹³ Od nekega drugega oltarja je na severni steni v prezbiteriju ohranjena oltarna slika apostola Jakoba, delo Matevža Langusa. Slika je nekoliko obrezana in jo dr. Cevc datira v začetek tridesetih let prejšnjega stoletja, kar sicer ustreza letnici starega velikega oltarja, ki pa ni imel tako široke oltarne niše.¹⁵ Stari baročni tabernakelj naj bi že v prejšnjem stoletju prodali župnijski cerkvi na Vrhniki.¹⁶ Marmornati neogotski tabernakelj so ohranili in pred leti prestavili na levi stranski oltar. Cerkev tako nima velikega oltarja. Iz stare kamnite obhajilne mize je inž. Tone Bitenc ob preurejanju prezbiterija in izdelavi oltarja proti ljudstvu okrog leta 1968 postavil na mestu podrtega velikega oltarja nekakšen podstavek, na katerem je kopija Brezjanske Marije v bogato rezljanem pozlačenem okviru. Brezjansko Marijo je kopiral akademski slikar, rojak Mirko Šubic, okvir pa je izdelal Maks Bergant.¹⁷ Prvotno je bil zamišljen na tem mestu že omenjeni neogotski marmornati tabernakelj, vendar se je pokazalo, da je bolj priročen na levem stranskem oltarju. Za shrambo najsvetejših stvari so med drugo svetovno vojno kot tabernakelj pričeli uporabljati nišo v severni steni prezbiterija. Bali so se, da bi se mavčna

konstrukcija velikega oltarja ob kaki eksploziji sesula. Tej niši so izdelali umetelna lesena okovana vratca.

Ob predelavah prezbitorija leta 1968 so v ometu spet nakazali slavolok, ki je vodil v kapelo sv. Katarine. Nad njim so odkrili slabo ohranjeno fresko Križanja iz 16. stoletja, z dvema donatorjema na desnem robu. Med leti 1968 in 1977 je prezbitorij obnavljal inž. Tone Bitenc, ki je oltar obrnil proti ljudstvu. Iz stare obhajilne mize je izdelal že omenjeni oltarni nastavek na mestu velikega oltarja. Za novi oltar, obrnjen proti ljudstvu, pa sem slišal ljudski glas, da je sicer lep in imeniten, ni pa praktičen in je oltarna menza premajhna. Pod sedanjo zakristijo, torej na mestu stare kapele sv. Katarine, je delno zasuta grobnica.⁴⁸ V severni steni prezbitorija se je ohranila nagrobna plošča z grbom gospe Marije Ane Margarete Mändl, rojene Lušina. Umrla je leta 1701, stara 45 let. Gospa je bila žena Bavarca Janeza Kristofa Mändla, plemenitega Deutlenhouena (na spomeniku Deittenhoven). Ta je bil loški glavar med leti 1684 in 1704.⁴⁹ Škof ga je moral na zahtevo cesarja odstaviti, ker je govoril nekaj proti cesarju.⁵⁰ Barona Janeza Kristofa je v Visoški kroniki obdelal pisatelj Ivan Tavčar kot glavarja Flekteja in ga prikazal kot zoprneža. Gotovo je bilo v cerkvi včasih še več nagrobnikov, vendar so jih verjetno v 19. stoletju odstranili. Zagotovo to vemo za nagrobnik Viljema Gotholda Raspa iz srede 16. stoletja, ki je bil pri Marijinem oltarju, torej v ladji, in so ga v drugi polovici prejšnjega stoletja prodali starološkemu graščaku Edvardu Strahlu, ki je zbiral starine. Ta ga je postavil v starološkem gradu, kjer se nam je ohranil.⁵¹

Oba kamnita baročna črna oltarja levo in desno ob slavoločni steni v ladji so že v starejši literaturi pripisovali Mihaelu Cussu, Kušu, oziroma Cussovi delavnici.⁵² Levega, posvečenega Kristusu na Oljski gori, je oskrbela leta 1700 bratovščina sv. Rešnjega Telesa. Meščan Jožef, plemeniti Zanetti, je zapustil bratovščini za ta namen večjo vsoto denarja.⁵³ V dokumentih benefičijskih in drugih maš se vedno imenuje oltar sv. Rešnjega Telesa, da se poistoveti z bratovščino pri tem oltarju. Oltarna arhitektura je zelo preprosta. Nad sliko Kristusa s kelihom ima v sklepnem kamnu Zanetti reliefni grb. Oltarna podoba je odlično delo neznanega mojstra. Sliko so včasih pripisovali Rembovi delavnici iz Radovljice. Podobo obdajata na vsaki strani po dva zajetna stebra s kompozitnima kapiteloma, ki sta nekoliko zamaknjena, da dobi oltar večjo globino. V atiki se oltarna arhitektura v pomanjšavi ponovi, na sliki pa je le sv. Duh v podobi goloba, obdan z angelskimi glavicami. Za oltarno sliko so ohranjeni deli stare gotske poslikave, ki jih je videl še Pokorn in mi je o njih pripovedoval tudi predvojni loški kaplan, dr. Ivan Veider. Ob kaki priložnosti bi se ostanke splačalo preveriti.

Desni oltar sv. Katarine je prvotno stal v istoimenski kapeli, ki so jo prezidali v zakristijo pred nekaj leti, kot je zapisal Pokorn leta 1894.⁵⁴ Oltar so takrat predstavili na sedanje mesto. To varianto oltarja je naročil puštalski graščak Marko Oblak, plemeniti Wolkenberg, leta 1694. Napisna plošča na stranski steni je sedaj zakrita z lamberijo Križevega pota in se napis ne vidi več. V Pokornovi zapuščini je prepis napisa z letnico 1694.⁵⁵ Oltar sv. Katarine je nekoliko manj masiven, arhitekturno bolj razgiban, vendar bolj ploskovit kot njegov mlajši dvojček. Je še manieristično pretegnjen v višino in kompozicijsko manj enoten kot njegov dvojček. Pozna se mu, da je bil delan za poseben prostor, za kapelo. Včasih se nam zdi kar previsok za prejšnji prostor. Mogoče je bila kapela nižja, saj so danes speljane stopnice v zakristijo. Ni pa izključeno, da so oltar

ob prestavitivi nekoliko predelali in mu naložili zaključek s tondom sv. Ane. Tradicija tega oltarja je bila že stara in se prvi oltar v kapeli sv. Katarine javlja že leta 1525, kot smo že zapisali pri gradbeni zgodovini. Sliko svetnice, ki je poznejšega datuma kot oltar, obdajata levo in desno po dva stebra s kompozitnima kapiteloma, prav malo lijakasto zamaknjena. Med stebroma je toliko prostora, da sta vmes na konzolah kipa, levo sv. Barbare in desno sv. Lucije. Oltarna hišasta atika je togo postavljena na spodnji del. Na sliki sta med stebroma sv. Marko (Oblakov patron) in sv. Janez Evangelist,

Plečnikova krstilnica (foto: Peter Pokorn)

Oltar sv. Katarine (foto: Peter Pokorn)

mogoče iz Layerjeve delavnice.⁵⁶ Atika ima naloženo še eno nadstropje, kjer je v okrogli niši slika sv. Ane. Oba kamnita črna oltarja sta prava posebnost za škofjeloški prostor, kjer poznamo starejše zlate oltarje in poznejše lesene baročne oltarje. Kamniti oltarji so bili nekako rezervirani za baročno Ljubljano in za Primorsko. Novejše raziskave magistra Blaža Resmana so do obeh oltarjev bolj kritične.⁵⁷ Glede na pogodbo med Francem Antonom Zanettijem in Kušo (Cussa) mu oltarja sv. Rešnjega Telesa ne oporeka. Naročnik Franc Anton Zanetti je moral biti že Jožefov naslednik. V pogodbi, sklenjeni za izdelavo oltarja med Kušo in Francem Antonom Zanettijem, so prav zaradi Zanettijevega grba na tem oltarju z vklesano letnico 1700 zato pripisovali ta oltar Kuši. Nekaj težav je le v tem, da je Kuša umrl že 18. oktobra 1699.⁵⁸ Kdorkoli je oltar končal, je gotovo dodelal Kuševo varianto. Verjetno je tudi drugi oltar sv. Katarine njegov, saj gre za starejše delo. Mihael Kuša je bil predvsem kamnosek in ne kipar. Za oltar sv. Rešnjega Telesa sploh ni predvidel nobenih kipov. Na oltarju sv. Katarine sta že

omenjena kipa. Kakšna sta bila prvotna, ne vemo. Sedanja sta bila izdelana iz belega cementa ob prestavitvi oltarja konec prejšnjega stoletja.⁵⁹ Po letu 1951 sta bila pobarvana. Graščak Marko Oblak je bil v začetku 18. stoletja znan mecen pri župnijski cerkvi na Fari, pri vikariatski cerkvi v mestu in pri zidavi kapucinskega samostana in še marsikje.⁶⁰ Sina Franca Janeza je trgovsko izšolal v Benetkah. Ta se je poročil s Terezijo Zanetti iz beneške družine, ki se je ustalila v Loki in kjer je Jožef daroval za drugi oltar. Tudi tu gre verjetno že za drugi rod. Sponzorstvo in medsebojno poznavanje in sorodstvo "zgornjih desettisoč" je imelo svoj uspeh tudi pri izbiri umetnikov. Nekaj podobnega sem pred leti dokazoval, ko se v začetku 18. stoletja cerkvena arhitektura in oltarna oprema, značilna za takratno loško delavnico, znajde kot nekaka dvojnica na Dolenjskem na Velikem Mlačevem pri Grosuplju. Ta pojav sem skušal razložiti z medsebojnim poznanstvom in sorodstvenimi vezmi med družinami Blagay, Lazzarini in Wolkenberg.⁶¹

Predelave v drugi polovici 19. stoletja so prinesle novosti tudi v ladji. Naturalizirani Ločan, gradbeni podjetnik, čigar rod izvira iz Furlanije, Janez Krstnik Molinaro, je ladjo bočno, približno na sredini, razširil s plitvo kapelo na vsaki strani. "*Prva, sv. Križa je stara 30 let, druga, Naše ljube Gospe, pa 14 let.*"⁶² Če preračunamo letnice nazaj od leta 1894 (pisal je gotovo leta 1893), ko je Pokorn to zapisal, dobimo letnici 1864 in 1880. Seveda pa moramo biti pri takšnem citiranju previdni, saj je Pokorn to zapisal po spominu in takoj potem navedel, da je Ozbič naredil oltar leta 1879 (kar preračunano na leto 1893 drži). V Pokornovih rokopisnih variantah popisa cerkve se letnice skladajo.⁶³ V desno kapelo, ki jo je zgradil Molinaro na lastne stroške, je leta 1879 Matija Ozbič iz Kamnika postavil cementni neogotski Marijin oltar.⁶⁴ V nasprotno nišo v severnem boku ladje (po Pokornu iz leta 1864/65) so leta 1887 postavili lesen neogotski oltar sv. Križa. Izdelal ga je v lesu loški podobar Janez Šubič iz predmestja Studenec.⁶⁵ Že pred Šubičevo varianto je bil tu znani Žbalčev križ. Tega so prodali Prifarcem za na Grenč. Ti so ga leta 1892 postavili v znamenje ob cesti na Grenču, nasproti Žbalčeve domačije, kjer je bilo včasih križišče s potjo za Pahovčev mlin. Po zadnji vojni je bilo znamenje seveda silno napoti. Ko so ga podrli, so križ prenesli v starološko župnijsko cerkev. Križanega iz okrog leta 1480 so prav pobožno častili že v Loki, danes pa se mu priporočajo na Fari v krstilnici pod korom.⁶⁶ Oba oltarja so odstranili po letu 1951, ko so v severno oltarno nišo postavili krstilnico, kombinirano z božjim grobom. Načrte za to kompozicijo iz podpeškega in hotaveljskega marmorja je izdelal arhitekti Jože Plečnik. Lesenega mrtvega Kristusa je izdelal rezbar Podkrižnik leta 1960. Krstilnico so postavili po Plečnikovi smrti leta 1961.⁶⁷ V desno oltarno nišo so nad spovednico postavili ostanke iz starih oltarjev, kompozicijo Križanja z Marijo in Janezom ter dvema angeloma. Posebej na konzoli stoji sv. Jožef iz starega Marijinega oltarja. Spovednico je izdelal domači mojster Jože Peternelj po Plečnikovih načrtih. Druga takšna spovednica je pod korom. Pri obeh so ohranili na vrhu dve sliki Janeza Šubica s konca prejšnjega stoletja.

Še na nekaj moram na tem mestu opozoriti. Pokorn navaja, da je na mestu lepe gotske prižnice (mislil je neogotsko, cementno, kakršne je izdeloval Ozbič iz Kamnika, o. p.) stal oltar sv. Janeza Nepomuka, "*izdelan iz domačega rjavkastega marmorja v spakedrani renesanci*".⁶⁸ Ko so prestavljali Katarinin oltar iz kapele v ladjo, so ta stari

baročni oltar, ki je bil verjetno iz kamnitniškega konglomerata, žal podrli. Stal je na vogalu prehoda iz ladje v prezbitერიj, kjer je bila potem do prezidav okrog 1968 neogotska prižnica. V zvezi z Janezom Nepomukom so v zadnjih desetletjih med župljani nastali nespornosti. Pustimo to, kateri župnik je pred desetletji pričel oznanjati, da je sv. Janez Nepomuk zavetnik Škofje Loke. Tega podatka preprosto ne moremo preveriti in potrditi. Ko so Ločani v drugi polovici prejšnjega stoletja zgubili oltar tega svetnika, so se zaverovani v tradicijo odločili za

Sv. Jakob (foto P. Pokorn)

njegov kip na Kapučinskem mostu. Janez Nepomuk je zavetnik mostov, saj je bil tudi na starem Suškem mostu pri Kovaču na Suhi. O tem Janezu na Kamnitem mostu sem že zadosti pisal na drugem mestu.⁶⁹ Tradicija svetnika pa se je nadaljevala tudi v farni cerkvi. V Ožbičev Marijin oltar je kot podstavek za Marijin kip Janez Šubic, Piltaver iz Studenca, izdelal sliko svetnika v bogatem neogotskem okviru. To sliko so po podrju oltarja prenesli na Katarinin oltar. Še pred leti je bila ta podoba na oltarju, vendar se ni dobro vklapljala v preostalo kamnito konstrukcijo. Pred desetletji so sliko spravili in jo sedaj občasno postavijo na ta oltar tisti teden, ko svetnik goduje. Po ledenih možeh sredi maja je 16. praznik sv. Janeza Nepomuka. Nepomuk je v Loki poznan kot Fižolov Janez. Ko goduje, je zadnji čas posaditi fižol. Letos so pozabili

na to staro navado in Janeza niso pokazali faranom in so zgodbo o Fižolovem Janezu pozabili razložiti otrokom. To navado bi kazalo obdržati.

Na začetku smo že povedali, kako so si župniki prizadevali pridobiti prostor pred zahodno fasado. Namen ni bil samo pridobiti večji trg, ampak podaljšati cerkev. Leta 1904 je podjetni župnik Avguštin Šinkovec najel arhitekta Karla Holinskega iz Ljubljane, ki naj bi prenovil stavbo znotraj in jo podaljšal za eno obočno polje, prvotna zamisel pa je bila za še daljši podaljšek.⁷⁰ Iz teh projektov ni bilo nič, zato je župnik najel graškega arhitekta Hansa Pascherja. To je bil znan arhitekt, ki je zgradil preko 52 cerkva v takratni Avstriji, tudi na Kranjskem, Štajerskem in Primorskem. Arhitekt je v načrtih popolnoma preoblekel to znamenito stavbo in jo tudi podaljšal. K sreči se je zataknilo pri gradbenih dovoljenjih, saj načrtov v takšni obliki Centralna komisija za varstvo spomenikov na Dunaju ni podpirala. V tretje je župnik leta 1908 poskusil z načrti arhitekta Josipa Vancaša iz Sarajeva, ki ga poznamo kot projektanta ljubljanskega hotela Union. Tudi te skice Centralni komisiji niso bile všeč. Preko škofije so naročili, kako naj župnik spomeniškoarstveno adaptira cerkev, ki je res umetnina, ki ji na Kranjskem ni dosti enakih, in je zato dragocena zapuščina.⁷¹ Vancaš se je na Dunaju dogovarjal s Komisijo, vendar je verjetno uvidel zgodovinsko vrednost objekta in spomeniškoarstveni koncept, zato ni več vsiljeval svojih variant. Centralna komisija je sama obljubila načrte. Po posredovanju visokih "glav", celó deželnega glavarja dr. Šušteršiča pri prestolonasledniku Francu Ferdinandu, so končno leta 1914 poslali z

Dunaja praktikanta Franceta Steleta, ki je prinesel njihove načrte. Poskrbel naj bi za nadaljnje sodelovanje z domačimi arhitekti (Vurnikom) in gradbeniki (podjetje Tönies). Prva svetovna vojna je takšne projekte pokopala in cerkev so šele med obema vojnama spomeniškovarstveno adaptirali. Načrti za podaljšavo so oživelili po zadnji vojni. Arhitekt Jožef Plečnik je izdelal maketo. Ob zahodni fasadi bi bil prizidek z njemu značilnim stolpičem. Razmere za takšne gradnje po vojni niso bile ugodne in je (k sreči ali nesreči) ostalo le pri maketi. Z ustanovitvijo samostojne župnije leta 1975 na Suhu in s povečanjem števila maš, je prostorski problem odpadel.

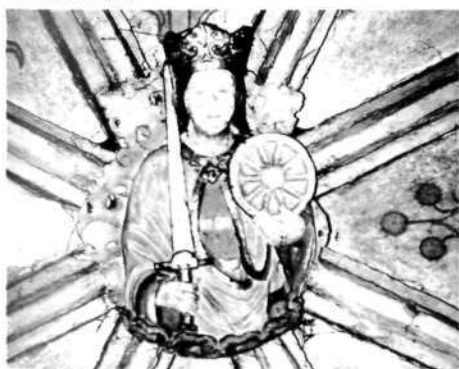
Svetniki

Sv. Barbara

Sv. Jurij

Sv. Katarina

Sv. Ožbolt

(foto Peter Pokornj)

Že Pokorn si je v prejšnjem stoletju želel, da bi osnažili strop. "Najžalostnejše pa je to, da so slikani in umes pozlačeni strop brez usmiljenja pobelili, ne da bi se bili menili za umetniška dela prejšnjih časov."⁷² Leta 1931 je akademski slikar in restavrator Matej Sternen odkril in restavriral ohranjena poslikana obočna polja in odkril letnico 1471. Restavriranih originalnih polj je ostalo malo. Ostala polja je dekorativno poslikal slikar Ciril Križnar iz Šentvida. Slikar Slavko Pengov je ob tistem času na slavoločno steno naslikal fresko Kristusa Kralja, kamnosek Feliks Toman pa je obnovil cerkveni tlak.⁷³ Posebno so se potrudili, da so očistili sklepnike in jih na novo prebarvali. Pokojni stavbenik Angelò Molinaro mi je pripovedoval, kako so iskali izbor kvalitetnih barv:

Takrat so zadnjič pogledali v grobnico pod osrednjim delom ladje. Pokojni dr. Janez Veider se je spominjal, da je bil prostor delno poslikan in se je spominjal pokopanih iz družine staroloških graščakov Paplerjev iz začetka 17. stoletja, tistih, ki so bili zaslužni tudi za loško šolo poleg cerkve.⁷¹ Konservator dr. France Stele nam je v svojih terenskih zapiskih zapustil opis kripe: "*Prostor je pravokoten z banjastim obokom. Stene so poslikane na belež. Levo in desno od vhoda sta po en angelj s kadihnico. Na nasprotni steni je ustali Zveličar. Na stropu so v okvirjih razni napisi. Na stenah so ob straneh po tri naslikane sveče in dva baročno stilizirana keliha.*"⁷⁵ Napisov je za pol strani in se nanašajo na pokojne iz družine Papler iz starološkega gradu. France Pokorn nam je v svojih rokopisih zapustil cel seznam pokopanih.⁷⁶ Pokopavati v cerkvene grobnice so prenehali za časa Jožefa II.

Malo pred Pokornovim časom so župniki spet odprli zazidana dolga gotska okna. V prezbiteriju so jih znova barvno zasteklili leta 1961 po načrtih akademskega slikarja Staneta Kregarja. Njegova so tudi leta 1973 zastekljena okna v južni steni ladje. Leta 1975 pa so izvajalci steklarskih del Staklo iz Zagreba po lastnih zamislih (Šušilovič) zasteklili še preostala okna v južni ladijski steni.⁷⁷

Križev pot je po Führiču kopiral Jožef Plank na Dunaju leta 1879. Prvotni okviri so bili delo podobarja Janeza Gosarja iz Dupelj.⁷⁸ Za časa župnika Melhiorja Goloba je domači mizar Jože Peternej izdelal posebne okvire oziroma lamberijo kot nekakšno zidno-oblogo. V to oblogo so vkomponirali slike, ki si tako sledijo ena do druge. Cerkevne klopi v neogotskem stilu so takšne kot v Kranju in so iz leta 1865.⁷⁹

Posebnost cerkve so Plečnikovi lestenci v prezbiteriju in ladji. Izdelovati jih je začel pasar Žmuc iz Ljubljane še za časa arhitektovega življenja leta 1954.⁸⁰ Prva je bila gotova partija v prezbiteriju, v ladji pa so bili obešeni že po arhitektovi smrti.

Sedanje pnevmatične orgle so izdelek Franca Jenka iz Šentvida iz leta 1932. Orgelsko omaro so po stari predlogi izdelali po načrtu Ivana Pengova. Leta 1990 je orgle temeljito očistil izdelovalčev sin, Anton Jenko.⁸¹ Prav tako ne bomo ponavljali zgodovine zvonov, saj so bili večkrat novi. Sedanja postavitve je naslednja: Veliki zvon je iz leta 1979. Drugi je bil nov leta 1995. Oba so izdelali v Feralitu iz Žalca. Tretji in četrti zvon sta še delo Antona Samasse iz Ljubljane iz leta 1863. Veliki je posvečen sv. Jakobu, drugi Mariji Kraljici presvetega rožnega venca, tretji sv. Janezu Nepomuku, Katarini in Mariji in Janezu. Zanimiv je napis: *Bog nam ohrani v preganjanju stanovitnega papeža Pija IX.* Četrti zvon je posvečen sv. Florijanu, Andreju, Mariji in Janezu pod križem in ima napis: *Bog nam obvari našiga cesarja Franca Jožefa I.*

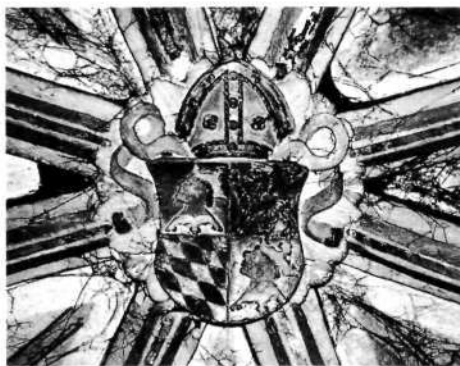
Povrnimo se v ladjo. Ostankov fresk ne bomo posebej ugotavljali. Slabo so se ohranile, ker so bile slikane na moker belež, ne pa v pravi fresko tehniki na svež omet. Originalno ohranjena in restavrirana so tista polja, ki so obrobljena s temnim, rdečim suličastim ornamentom. Čitljivo ohranjenih je le nekaj rombičnih polj, vse druge slikarje pa so iz leta 1931. Stropa smo vajeni kot nekakšne čipke naše stare mame. Čipke so lepe, nikoli pa si ne pogledamo natančno "muštrov", kakšni so vzorci. Poslikana polja predstavljajo posamezne svetnike, svetnice, angele z napisnimi trakovi in dekorativne poslikave. V južni ladji je letnica 1471. Nas bolj zanimajo sklepniki. Celoten strop je rebrasto obokan. Šilasti lok in rebrasti obok sta glavni značilnosti gotike. Prvotno je bilo rebro del konstrukcije. V času, ki ga popisujemo, pa je rebrasti obok samo še stil,

moda, del dekoracije tistega časa. Ne smemo pozabiti da so rebra, sklepniki, reliefi iz kamna. Vse kamnite dele so morali prej na klesarski mizi na tleh izdelati in pripasati. Kakšen vrvež in kakšno podjetje je moralo to biti v tistem času! Na vsakem križišču reber je sklepnik, večji, manjši, v obliki rože ali ščitka. Vseh sklepnikov je čez 130. Rožni sklepniki nas ne zanimajo. Nemogoče je, da bi danes ugotovili celotno pripovednost preostalih figuralnih stropnih sklepnikov. Kot bi brali dedkovo pismo. Dedek pripoveduje, vnuk ne posluša, zgodbo pa pozabi. Vsakemu rodu je ušlo del izročila. Na splošno lahko rečemo, da so bili sklepniki načrtno naročeni in so vsi nekaj sporočali. Nekateri so večji in pomembnejši. Ti so bili verjetno tudi dražji in v režiji pomembnejših

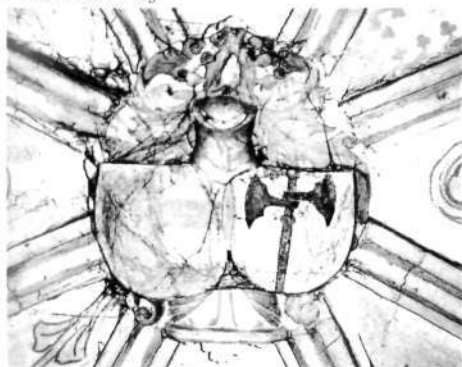
Donatorji

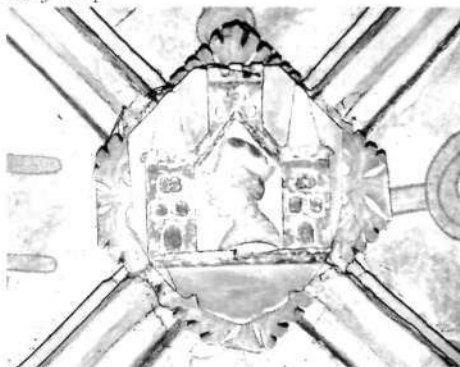
Freišinški škof

Škof Filip

Družina Rasp

Loški grb

(foto Peter Pokorn)

ljudi, oziroma struktur. Serijo sklepnikov svetnikov so mogoče naročile takratne podružnice, ki so spadale pod starološki zvon oziroma pod mestno cerkev. Takšni sklepniki so sv. Jurij, sv. Ožbolt, sv. Andrej, sv. Barbara, sv. Janez Krstnik, sv. Peter, sv. Jakob. Drug sklop sklepnikov so naročili cehi. Cehovski sklepniki so nekateri svetniški, nekateri pa predstavljajo samo cehovske simbole. Glede cehovskih znakov mislim, da so vsi splošni, za kamnoseke, zidarje, kovače, slikarje-pleskarje, mesarje, sedlarje itd. Del stropa je krilo mesto. Posamezna polja so darovali škof in plemiči. Na to kažejo njihovi grbi in svetniški zavetniki, ki imajo ob sebi miniaturnega donatorja. Ali več donatorjev pomeni sosesko? O precej stvareh smemo le domnevati in ne vemo, kako

so bile zamišljene. Izbira svetniških patronov je še popolnoma srednjeveška. Za ugotavljanje svetnikov sem se posluževal dveh priročnikov. Prav priročen je slovenski popis svetnikov preko leta z naslovom *Leto svetnikov*, v štirih debelih knjigah, in Wimmerjev priročnik. Pri vsakem svetniku zato opomb nisem posebej citiral.⁸²

Ladjo si bomo ogledali v štirih polah od severa proti jugu iz smeri vzhoda proti zahodu. Če začnemo z ogledom sklepnikov v SV delu ladje, je v središču oboka poudarjen sklepnik sv. Barbare. Barbara mučenka goduje 4. decembra. Spada v skupino štirinajstih svetnikov zavetnikov v sili. Priporočajo se ji za srečno zadnjo uro, pa tudi za odvrnitev strele. Je zavetnica rudarjev, vojakov, posebno topničarjev, zidarjev, ranjencev, tistih, ki jim grozi nagla nepredvidena smrt. Upodablja jo s stolpom, kelihom in hostijo. Živela je v drugi polovici tretjega stoletja. Zaradi njene lepote jo je njen oče kralj Dioskur zaprl v stolp. Ker ni hotela poročiti poganskega kraljeviča, ji je odsekal glavo. Očeta je takoj nato ubila strela. Zaradi zapora v stolpu so jo čistili rudarji, ki so zaprti pod zemljo. V tem času je pri Sv. Barbari nad Hrastnico že stal zvezdasto obokan prezbiterij iz leta 1448. Takrat so že kopali rudo spodaj ob potoku Hrastnici. Rov pri Deisingerjevih smrekah je še danes viden, vendar še ni raziskan. Veliki sklepnik prikazuje kronano svetnico, ki drži v rokah stolp, njen simbol. Stolp ima tako, kot je predpisano, dve okni, v tretjem, ki si ga je dala sama narediti, pa je kelih s hostijo. Ob strani za svetnico je klečeč donator. Svetnica lahko predstavlja sosesko Sv. Barbare in njeno podružnično cerkev, ki je sponzorirala sklepnik. Po drugi razlagi pa bi mogoče relief financiral nek donator za svojo sorodnico istega imena. Na meji z osrednjim obočnim poljem je Kristusova glava s križnim nimbom. Manjši Kristusov sklepnik se je moral umakniti na manj ugledno vmesno mesto. Na meji z naslednjim zahodnim poljem je na manjšem sklepniku Janez Krstnik. Tega poznamo iz Kristusovih časov. Goduje 24. junija. Bradati in dolgolasi svetnik drži v roki knjigo in jagnje. Levo ob njem je klečeč donator ali donatorica. Predstavlja sosesko na Suhi ali pa še posebej kakšnega donatorja. V osrednji mreži je mogočen Marijin sklepnik. Kronana Marija je oblečena po takratni noši. V žarkasti mandorli na oblakih drži v rokah golega Jezusa. Marijin sklepnik obkrožajo različne glave. Za mladeniče bi rekel, da so angeli. Za bradate pa bi rekel, da gre za očake in preroke. Med njimi naj bi bil tudi napol goli sv. Boštjan. Na enem izmed njih je neznani grb, mogoče s škofovsko kapo. Na zahodnem delu te zvezde je manjši sklepnik neznanega škofa, z neznanimi predmeti (mogoče žebli), zabodenimi za nohte. Mogoče gre za sv. Pantaleona, ki so ga v 15. stoletju čistili posebno v bavarskih deželah in v naših krajih ter ga prištevali med 14 priprošnjikov v sili (Ahac, Barbara, Blaž, Ciriak, Dionizij, Erazem, Evstahij, Jurij, Katarina, Krištof, Marjeta, Pantaleon, Rok, Tilen, Vid). Ker nismo gotovi, za katerega svetnika gre, ne bomo dalje razpredali. Na meji na JV zvezdo je mogoče sklepnik sv. Lenarta, opata in puščavnika, ki goduje 6. novembra. Desno ob prijetnem svetniku, oblečenemu v redovniško oblačilo, je klečeč donator, levo pa nek predmet, podoben čolnu. Sredino zvezde izpolnjuje mogočni sklepnik sv. Katarine. Je konkurenca Barbari v severni ladji. Katarina je priprošnjica v sili, za zdravo pamet, zaščitnica deklet, in goduje 25. novembra. Kronana svetnica drži v eni roki meč, v drugi kolo, simbol mučenja. Na meji z naslednjim poljem proti zahodu je manjši sklepnik sv. Miklavža. Svetnik goduje 6. decembra. Škofovsko oblečeni svetnik z nakodrano brado in lasmi se dobrodušno drži. S tremi jabolki in škofovsko palico

ga takoj spoznamo. Ob strani ima klečečega donatorja. Svetnik je živel kot škof v 3. in 4. stoletju v Miri v Mali Aziji, sedanji Turčiji. Za zavetnika ga imajo mornarji, popotniki, trgovci, brodarji, splavarji, ribiči, peki, krojači, tkalci, mesarji, odvetniki, lekarnarji, študenti, mlinarji, pisarji, delavci v kamnolomih, voskarji in seveda kot neskončnega dobrotnika otroci. Sredino naslednjega polja na severu zapolnjuje zvezdo večji sklepnik sv. Jurija. Svetnik goduje 24. aprila in je zavetnik vojščakov. V našem primeru je mladostni svetnik, brez pokrivala, upodobljen kot običajno v boju z zmajem. Ta sklepnik so mogoče financirali Prifarci, ali pa dolgoletni loški glavar in kaščar (1455–1474) Jurij Lamberger, mogoče tudi eden od cehov.⁸⁵ Proti sredini je manjši sklepnik sv. Hieronima. Cerkveni učitelj goduje 30. septembra. Spoznamo ga po kardinalskem klobuku in levu.

Cehovski znaki

nakovalo

nož, sekira

ključa

žlice

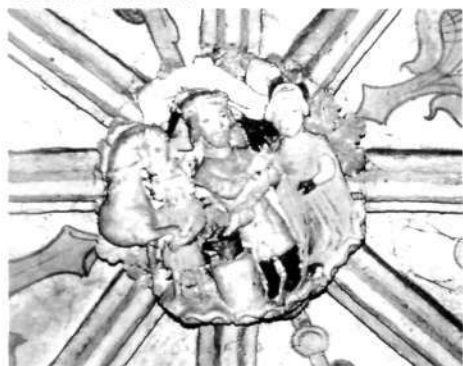
(foto Peter Pokorn)

Levo in desno klečita donatorja. Kaj dela ta učenjak na stropu? V tistem času je bil ta puščavnik še bolj znan, v poznejših stoletjih pa so ga zamenjali mlajši svetniki. Osrednjo odprtino obdajajo sklepniki simbolov štirih evangelistov z napisnimi trakovi. Marka simbolizira lev, Luka bik, Matej ima za simbol angela in Janeza predstavlja orel. Na meji proti zahodu je neznana svetnica s tremi donatorji. V roki ima žlice podoben predmet. Prav nič svetniška ni videti, kot da bi šlo za portret neke takratne gospodinje. Mogoče gre za sv. Elizabeto Ogrsko iz 13. stoletja, zavetnico revežev. Svetnica goduje 19.

novembra. Ali je bila že takrat zavetnica Lontrga? Danes je še. Na meji z južnim poljem je sv. Peter s knjigo in ključem. Levo ob njem kleči donator. Svetnik nas frontalno kolerično opazuje. Mogoče predstavlja bodovelsko sosesko ali pa kakega drugega magnata, mogoče znanega trgovca z leta 1479, mestnega sodnika Petra Larensakha (Praznavreča, 1479).⁸⁴ Južno polje zapolnjuje veliki sklepnik z grbom freisingškega škofa. Grbovni ščitek je razdeljen na štiri polja. Diagonalno desno zgoraj in levo spodaj sta zamorčevi figuri, preostali dve polji zapolnjujeta dva enaka predmeta neznanega pomena. Verjetno gre za grb škofa Janeza (1453 - 1473), če pa so pri gradnji ladje malo zamujali, je pa lahko na sklepniku že grb podjetnega škofa Siksta (1473-1494).⁸⁵ Žal teh grbov iz Freisinga nisem mogel preveriti. Naslednje severno polje izpolnjuje mogočen sklepnik sv. Ožbolta. Goduje 5. avgusta. Svetnik je bil kralj v Angliji v 7. stoletju. Figura v kraljevskem oblačilu ima v eno roki žezlo, v drugi pa razpoznavno znamenje, vrana, krokarja. Pred nami je podoba kralja. Levo ob njem je donator, ki mogoče predstavlja to sosesko. Mogoče gre za naložbo takratnega mestnega sodnika Ožbolta (1466, 1473).⁸⁶ V osrednji zvezdi proti jugu je kaj malo ugledni sklepnik sv. Jakoba. Farni zavetnik, apostol Jakob, goduje 25. julija. Od 12. stoletja dalje ga upodablja z romarskim klobukom, školjko, dolgo palico, torbo in bučo (za pijačo). Časte ga mornarji in voskarji. Priporočajo se mu za lepo vreme, dobro žitno letino. Je priprošnjik zoper revmatizem. Svetnik je tradicionalno oblečen v popotnika, kot so ga predstavljali v srednjem veku s klobukom, školjko, palico z malho in školjko na prsih. Še kar mladostni svetnik nas gleda prav frajersko. Ob njem sta dva stavbarska znaka. Verjetno gre za splošna cehovska znaka za zidarje, tesarje, gradbenike na splošno in ne za znamenji izvajalcev stropa. V južni zvezdi je verjetno Rasprov grb. Klečeča figura, ki ji šlem zakriva obraz, drži dva grbovna ščitka. Levi je po dolgem razdeljen na dva dela. Leva polovica je rdeča, desni del pa je vodoravno razdeljen v modre in bele pasove. V desnem ščitku je dvojna sekira. Na meji z zadnjim poljem je sklepnik z loškim grbom. Gre za najstarejšo upodobitev loškega grba. Starejšo varianto poznamo samo iz ohranjenega pečatnika iz 14. stoletja v Narodnem muzeju, ki pa ni bil nikoli odtisnjen in je mogoče celo ponarejen. Ta sklepnik so prav gotovo darovali loški meščani. Sredino zadnje obočne pole na severu predstavlja sklepnik kovaškega ceha. Sv. Eligij, po domače Aloj, goduje 25. junija. Živel je v 7. stoletju. Prvotno je bil zlatarski vajenec, pozneje vodja kovnice v Marseillu. Postal je škof in ga kot takšnega tudi upodablja. Častijo ga zlatarji, kovači, sedlarji in izvoščki, danes pa še garažisti, mehaniki in metalurgi. Na pomoč ga kličejo tisti, ki trpe za želodčnimi in črevesnimi obolenji. Svetnik je zavetnik proti požaru in varuh konj. Ogenj in konji pa so povezani s kovači. Kovaški ceh je obstajal že pred letom 1475, ko mu je pravila potrdil škof Sikst.⁸⁷ Naša prestavitev je takšna, kot jo poznamo iz poznejših muzejskih cehovskih bander, in je znana po legendi. Sv. Aloj je v delovni obleki, v škornjih in predpasniku. S strani mu vajenec pridržuje konja. Spredaj na nakovalu kuje svetnik konjevo nogo. Po legendi je ženska svetniku svetovala, naj konju odseka nogo, da bo bolj priložno koval. Svetnik je ugotovil, kdo se skriva v babi. S kleščami jo je uščipnil za nos in ženski so zrastle rogovi in parklji namesto nohtov. Ob sklepniku je na križišču reber sklepnik s ščitkom, ki prikazuje nakovalo, simbol kovačev, nasproti temu pa je ščitek s simbolom slikarjev. Zadnji osrednji veliki sklepnik je posvečen sv. Andreju. Vidimo ga le od strani, saj ga zakriva orgelska omara. Svetnik

goduje 30. novembra. Verjetno predstavlja sosesko, mogoče kakega drugega pomembneža. Svetnik je pribit na značilnem poševno postavljenem križu. Zadnji sklepnik v južnem polju predstavlja Krišpina in Krišpinjana. Svetnika godujeta 25. oktobra. Bila sta zavetnika čevljarjev, strojarjev, sedlarjev, krojačev in tkalcev. Čevljarje in krznarje je potrdil škof Janez leta 1459.⁸⁸ Koga drugega sta v Loki še predstavljala razen čevljarjev, ne moremo reči. Še v 18. stoletju so imeli loški usnarji svojega zavetnika, sv. Frančiška Asiškega, ki goduje 4. oktobra. Krznarji so praznovali ob sv. Jakobu, suknjarji pa po sv. Martinu.⁸⁹ Krojaški ceh je bil v Loki povezan s čaščenjem sv. Rešnjega

Cehovski zavetniki

Sv. Alojz, ladja

Sv. Alojz, prezbiterij

Sv. Krišpin, ladja

Sv. Krišpin, prezbiterij (foto Peter Pokorn)

Telesa. Glede na imenitnost sklepnika bi rekli, da je šlo za širše financiranje. Zavetnika sta predstavljena pri delu. Krišpin za delovno mizo mečka neko usnje. Kolega sedi poleg njega na stolčku, kot bi nekaj dajal na kopito. Levo in desno ob figurah so že izgotovljeni čevlji. Spredaj ob čebričku s smolo brklja vajenec. Po legendi naj bi se svetnika v času Dioklecianovega preganjanja zatekla v Francijo, v Soissons, kjer sta se izučila čevljarstva in tam tudi umrla. Zaradi vere so ju mučili s šilom, jima rezali kožo v jermenih in ju skušali utopiti z mlinskim kamnom. Nazadnje so ju obglavili. Posmrtno ostanke so v 9. stoletju prenesli v Osnabrück.

Poglejmo še nekatere posamezne ščitke. Eno od rozet v bližini pokriva cehovski

ščitke, ki predstavlja specialni nož na modri podlagi. Takšne nože so uporabljali strojarji, pa tudi sedlarji. Ključavničarje v bližini predstavljata verjetno še posebej prekrížana, umetelno izdelana ključa. Našli bi še kar nekaj nerazvozlanih figuralnih ščitkov z nabožnimi in raznimi drugimi znamenji. Med njimi je zanimiva rumena dvojna burbonska lilija na rdečem polju. Podobna lilija je na marmorni plošči zadaj za križem na starološkem pokopališču. Tam je kombinirana diagonalno z zamorcem. V tamkajšnji kombinaciji gre verjetno za škofovski grb. Včasih sem domneval, da bi mogoče bil to grb škofa Konrada V, ki ga je služabnik zabodel na obisku na loškem gradu leta 1412.⁹¹

Poglejmo še v prezbiterij. Nad lego nekdanjega glavnega oltarja je v zvezdnem oboku grb škofa Filipa. Ta je prav gotovo moral na najuglednejše mesto. Njegov grb najdemo na Kašči, na Švarčevi hiši na Mestnem trgu 32 in na grajskem stolpu. Filip je bil eden najmogočnejših škofov. Loški gospod je bil med leti 1498 in 1541, v času po potresu.⁹¹ Ščitek s škofovsko kapo je razdeljen na štiri polja. Diagonalno sta zamorčevi glavi, značilni za freisinške škofe. V desnem zgornjem polju je lev in levo spodaj bavarska modra šahovnica. Ščitek je že renesančno ukrivljen, v primerjavi recimo s tistimi v ladji. Proti ladji mu po sredini sledi sv. Jakob kot cerkveni zavetnik. Svetnik v popotni opravi je prikazan starejši kot oni v ladji. Klobuk in palica sta bolj renesančna. Levo in desno ob svetniku sta dva ščitka s kamnoseškimi znamenji in črkami H in R. Na svetnikovi desni je monogram zrcalno obrnjen, kot so to delali pri grbih. To sta začetnici, monogram mojstra, ki mu je dr. Cevc posvetil že omenjeno posebno razpravo. Ločani so še enkrat sponzorirali svojega patrona. Ponovitev sv. Jakoba si lahko še drugače razložimo. Na žegnanjsko, Jakobovo nedeljo, je še v 18. stoletju praznoval svoj praznik krznarski ceh, ki ga je mogoče naročil.⁹² Naslednje križišče v smeri proti ladji prikazuje čaščenje sv. Rešnjega Telesa. Po starejših ikonografskih pravilih bi moral biti na tem mestu Kristus. Gotsko monštranco obdajata na vsaki strani po en angel. Monštranca stoji na ščitku s krojaškim znamenjem, skarjami. Krojaški ceh je bil najstarejši v Loki. Pravice mu je leta 1457 potrdil škof Janez.⁹³ Čudno je, da ni bil zastopan med sklepniki v ladji. Krojače so včasih povezovali z zavetnikom sv. Jurijem, vendar pri njegovem sklepniku v ladji ni nobenih krojaških simbolov. Po sredini naprej sledi Marijin sklepnik. V primerjavi s tistim iz ladje je ta že renesančno razgiban. Razgaljeni otrok kar uhaja iz materinih rok. Pod Marijo in Jeziščkom sta dva grba. Pod Jezusom je upodobljen korakajoči mož z batom. Prikazuje grb družine Siegesdorferjev, drugi pod Marijo ima v ščitku črki A podoben znak, brez prečke. Gre za grb družine Schenck. Obe družini sta bili znani v Loki. Njihovi predstavniki so bili škofovi uslužbenci.⁹⁴ Zadnji središčni sklepnik do slavoloka je spet namenjen zavetnikoma čevljarskega ceha, sv. Krišpinu in Krišpinjanu. Zavetnika sta predstavljena pred delovno mizo. Krišpin reže usnje na mizi, kolega nekaj dodeluje. V potrditev njune obrti visi v ozadju izvesek v obliki škornja. V ščitku pod mizo je čevljarski nož, zraven pa v lončku še nekaj orodja. Vajenca, kot je bil v ladji, pa nimata. Na južnem delu oboka sta še dva figuralna sklepnika. V škofovskem oblačilu z modelom cerkve smo spoznali sv. Volbenka. Svetnik je živel v 10. stoletju in goduje 31. oktobra. Spodaj pod škofovsko oblečenim svetnikom je nečitljiv grb. Nekam tako je videti, kot bi bil Schwarzev, ki ga poznamo iz njegovega nagrobnika v starološki cerkvi in iz plošče na starem župnišču v Loki na Placu. Slavni meščan Volbenk je okrog leta 1518 že umrl. Cerkvi je zapustil toliko, da so se njegove ustanove obdržale do leta 1918.

Prav zaradi njegove darežljivosti smemo skoraj gotovo tako sklepati. Za drugi sklepnik domneva dr. Cevc, da gre za sv. Dorotejo.⁹⁵ Svetnica ima pred seboj golega otroka. Za njenim hrbtom kleči donator ali mogoče celo donatorica. Ščitek pod figurami je že kar renesančno oblikovan, vendar je premalo čitljiv, da bi ga smeli komu pripisati. Otrok ni značilen atribut sv. Doroteje. Ena od Schwarzevih žena je bila Doroteja, ki je takrat še živela in bi ji mož lahko zapustil tako slaven spomin. Ščitek spodaj pa ni podoben Schwarzevemu, ali pa je imela Doroteja svoj grb. Kaj pa če so še enkrat ponovili Marijin sklepnik? Na severni strani oboka imamo opravka s svetnico s košaro ali čebričkom, oziroma kotličkom. Mogoče gre za sv. Elizabeto. Motiv poznamo že iz ladje. Heraldčni ščitek spodaj ni čitljiv. Proti slavoloku mu sledi spet sklepnik sv. Aloja – Eligija, zavetnika kovačev. Poznamo ga že iz ladje. Svetnik je že v nekakšnem prostoru, oblečen v škofovska oblačila in kuje konja. Tega se vidi le sprednji del. Spredaj je nakovalo, spodaj pa kovaški znak, kladivo, klešče in žebelj. Občutenje reliefa je bolj renesančno, pripovednost pa je manjša kot pri starejšem sklepniku. Okrog 1524 je bila sezidana ob prezbiteriju kapela sv. Katarine. Glavni sklepnik je posvečen tej svetnici in ga danes vidimo v prostoru nad zakristijo. Motiv je tu drugače obdelan kot v ladji. Tam smo videli zapeto svetnico, ki strmi nekam pred nas in ji je prav nerodno držati meč in kolo. Tu je pred nami skoraj renesančno oblikovana mogočna gospa z obširnim dekoltejem. Zagledala se je nekam postrani. Atribute je odrinila na stran, kot da se je ne tičejo. Oprla se je na meč, od kolesa pa je ostala samo še simbolična polovica. Škoda je, da sklepnika v tridesetih letih niso restavrirali in je še pokrit z beležem.

Stilno je sklepnike obdelal dr. Emilijan Cevc, kot sem že večkrat omenil. Nekaj smemo reči tudi mi, ko smo si jih ogledali. Med ladjo in prezbiterijem je preteklo več kot za eno generacijo časa. V ladji se pozna več rok. Posebno izstopajo Marijin sklepnik, Katarina, Barbara, Ožbolt, Andrej, Jurij itd., kjer je glavni mojster na koncu dodal svoj stil. Manjši sklepniki so manj ugledni, delo drugih rok. Pripovednost obeh cehovskih sklepnikov je realistična. Figure so zgubile svetniške atribute in so upodobljene samo kot obrtniki v takratnih oblekah. Figure v prezbiteriju je zajel drug, nov čas 16. stoletja. Svetniške simbolike in didaktike je manj, so pa zato figure bolj izrazne in razgibane. Zavel je nov duh časa. Tehnična izdelava pa se mi zdi včasih malo manj kakovostna kot pri sklepnikih v ladji.

Opombe

¹ Pavle Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*, Muzejsko društvo Škofja Loka 1973, str. 74, v nadaljevanju Blaznik.

² Blaznik, str. 61.

³ Blaznik, str. 58.

⁴ Blaznik, str. 75.

⁵ Paolo Santonino, *Popotni dnevniki 1485–1487*, prevedel Primož Simoniti, *Mohorjeva založba Celovec*, Dunaj, Ljubljana 1991, str. 40, v nadaljevanju Santonino.

⁶ France Štukl, *Drobcji iz spomeniškega varstva v Škofji Loki. Loški razgledi*, v nadaljevanju *LR*, 27, 1980, str. 34.

⁷ France Štukl, *Knjiga hiš II. Zgodovinski arhiv Ljubljana, Škofja Loka 1984*, str. 127, v nadaljevanju *Knjiga hiš II*; France Štukl, *Drobcji iz spomeniškega varstva v Škofji Loki*, *LR*, 27, 1980, str. 38.

⁸ Blaznik, str. 75.

⁹ Cerkev na Slovenskem, *Letopis 1971*, Izdal Nadškofijski ordinariat v Ljubljani, str. 103.

¹⁰ *Enciklopedija Slovenije* 2, str. 410, v nadaljevanju ES.

- ¹¹ ES, str. 410; France Stele, Gotske dvoranske cerkve v Sloveniji, Nastopno predavanje na ljubljanski univerzi dne 18. marca 1938, *Zbornik za umetnostno zgodovino* 15, 1938, zvezek 1 - 4, str. 1 - 43, v nadaljevanju Stele, *Dvoranske cerkve*.
- ¹² Stele, *Dvoranske cerkve*, passim.
- ¹³ Dr. Emilijan Cevc, Umetnostni pomen Škofjeloškega okoliša, *LR* 1, 1954, str. 68.
- ¹⁴ Stele, *Dvoranske cerkve*, str. 41 f 42.
- ¹⁵ *Santonino*, str. 40.
- ¹⁶ *Po poteh Andreja iz Loke*, založila Zadruga Lika, Špeter, Študijski center Nediza.
- ¹⁷ ES 9, str. 18.
- ¹⁸ *Blaznik*, str. 455; Dr. Pavle Blaznik, Loški meščan Jernej Junaver, *LR* 8, 1961, str. 83.
- ¹⁹ Franc Pokorn, *Loka*, Krajepisno zgodovinska črtica, *Domi in svei 1894*, prenatil Alojz Pavel Florjančič, Obrtna zbornica in Muzejsko društvo v Škofji Loki 1995, str. 61, v nadaljevanju Pokorn, Florjančičeva varianta; Emilijan Cevc, Kipar IIR, *LR* 3, str. 162; Dr. Emilijan Cevc, Novi podatki o stavbni zgodovini in stavbarju prezbitarija in zvonika loškega sv. Jakoba, *LR* 8, 1961, str. 84 - 91, v nadaljevanju Cevc in citat *LR*.
- ²⁰ Cevc, *LR* 8, str. 84-88.
- ²¹ Cevc, *LR* 8, str. 88.
- ²² Cevc, *LR* 8, str. 88.
- ²³ Cevc, *LR* 3, str. 168.
- ²⁴ Cevc, *LR* 3, str. 170, 172.
- ²⁵ Dr. Emilijan Cevc, Nagrobnik viteza Viljema Gotholda Raspa v Stari Loki, *LR* 23, 1976, str. 160.
- ²⁶ Cevc, *LR* 8, str. 88-90.
- ²⁷ *Santonino*, str. 40.
- ²⁸ Pokorn, *Loka*, str. 60.
- ²⁹ *Knjiga hiš II*, str. 117.
- ³⁰ Pokorn, *Loka*, str. 60.
- ³¹ Pokorn, *Loka*, str. 62.
- ³² Pokorn, *Loka*, str. 60.
- ³³ Dr. Emilijan Cevc, Gotska plastika na Loškem ozemlju, *LR* 19, 1973, str. 185-186.
- ³⁴ *Knjiga hiš II*, str. 118.
- ³⁵ *Knjiga hiš II*, str. 66.
- ³⁶ *Knjiga hiš II*, str. 123.
- ³⁷ *Knjiga hiš II*, str. 125.
- ³⁸ *Knjiga hiš II*, str. 133.
- ³⁹ *Nadškofjski arhiv Ljubljana*, (NŠAL) Župnija Škofja Loka, fasc. 7, št. 94; prav tam, *Zgodovinski zapiski*, Pokorn Škofja Loka - Stara Loka, *Cerkve loške fare* (mestne in matere Fare) I, Mestna fara, fasc. št. 41, v nadaljevanju Pokorn, *Rokopisi*, fasc. 41.
- ⁴⁰ NŠAL, Pokorn, *Rokopisi*.
- ⁴¹ Pokorn *Loka*, str. 60 - 62.
- ⁴² Pokorn *Loka*, str. 60.
- ⁴³ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁴⁴ *175 let župnije Škofja Loka*, Župnijski urad Škofja Loka s. d. (1979), str. 8, v nadaljevanju 175 let.
- ⁴⁵ Dr. Emilijan Cevc, Slikar Matevž Langus na Loškem, *LR* 20, 1973, str. 140.
- ⁴⁶ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁴⁷ *175 let*, str. 8.
- ⁴⁸ *175 let*, str. 8.
- ⁴⁹ *Blaznik*, str. 451.
- ⁵⁰ *Blaznik*, str. 255.
- ⁵¹ France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki III*, Stara Loka in njene hiše, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Škofja Loka 1996, str. 69-71, v nadaljevanju Knjiga hiš III.
- ⁵² ES 6, str. 81-82.
- ⁵³ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁵⁴ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁵⁵ NŠAL, Pokorn, *Rokopisi*.
- ⁵⁶ *175 let*, str. 6.

- ⁵⁷ Blaž Resman, *Barok v kamnu*, Znanstveno raziskovalni center SAZU, Ljubljana 1995, str. 11 - 27, passim, v nadaljevanju Resman, Barok.
- ⁵⁸ Resman, *Barok*, str. 20.
- ⁵⁹ NŠAL, Pokorn, *Rokopisi*.
- ⁶⁰ Primož Kovač, Ustanovitev kapucinskega samostana v Škofji Loki, *LR 40*, 1993, str. 44.
- ⁶¹ France Štukl, Posnemanje loške cerkvene baročne arhitekture in opreme na Dolejskem, *LR 28*, 1981, str. 172 - 177.
- ⁶² Pokorn *Loka*, str. 60.
- ⁶³ NŠAL, Pokorn, *Rokopisi*.
- ⁶⁴ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁶⁵ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁶⁶ *Knjiga hiš III*, str. 53.
- ⁶⁷ *175 let*, str. 7.
- ⁶⁸ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁶⁹ France Štukl, Kamniti most, *LR 22*, 1975, str. 67-72; Obnova spomenika sv. Janeza Nepomuka na Kapucinskem mostu, *LR 39*, 1992, str. 282-287.
- ⁷⁰ France Štukl, Drobci iz spomeniškega varstva v Škofji Loki (Tri neizvedene adaptacije in cestna varianta), *LR 27*, 1980, str. 34-52 v nadaljevanju Štukl, Drobci.
- ⁷¹ Štukl, *Drobci*, str. 41.
- ⁷² Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁷³ *Knjiga hiš II*, str. 118.
- ⁷⁴ *Knjiga hiš II*, str. 118.
- ⁷⁵ France Stele, *Zapiski 1931*, SAZU Ljubljana, Prepis v Loskem muzeju.
- ⁷⁶ NŠAL, Pokorn, *Rokopisi*.
- ⁷⁷ *Knjiga hiš II*, str. 118.
- ⁷⁸ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁷⁹ Pokorn *Loka*, str. 61.
- ⁸⁰ *175 let*, str. 8.
- ⁸¹ France Štukl, Orgle v župnijski cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki, *LR 39*, 1992, str. 205-207.
- ⁸² *Leto svetnikov, I-IV*, dr. Maks Miklavčič in Jože Dolenc, Zadruga katoliških duhovnikov Ljubljana 1968 - 1973; Otto Wimmer, Kennzeichen und Attribute der Heiligen, Dritte neu bearbeitete Auflage, Tyrolia Verlag, Innsbruck-Wien-München, 1975.
- ⁸³ *Blaznik*, str. 451.
- ⁸⁴ *Blaznik*, str. 455.
- ⁸⁵ *Blaznik*, str. 450.
- ⁸⁶ *Blaznik*, str. 455.
- ⁸⁷ *Blaznik*, str. 111.
- ⁸⁸ *Blaznik*, str. 111; Dr. Rudolf Andrejka, Škofjeloški echi, *Škofja Loka in njen okraj v luči gospodarskih in kulturnih prizadevanj*, uredila dr. R. Andrejka in Fr. Planina, Škofja Loka 1936, str. 20, v nadaljevanju Andrejka.
- ⁸⁹ NŠKAL, *župnija Stara Loka*, fasc. 23, *Rubrica generales parochiales*, v nadaljevanju liturgični koledar, passim.
- ⁹⁰ *Blaznik*, str. 79.
- ⁹¹ *Blaznik*, str. 450.
- ⁹² NŠKAL, *liturgični koledar*, passim.
- ⁹³ *Blaznik*, str. 111; Andrejka, str. 20.
- ⁹⁴ Cevc, *LR 3*, str. 164.
- ⁹⁵ Cevc, *LR 3*, str. 164.

ZUSAMMENFASSUNG

Aus der Geschichte der Kirche St. Jakob in Škofja Loka

Die Kirche St. Jakob in Škofja Loka wurde zum ersten Mal 1271 erwähnt. Sie befand sich auf der heutigen Stelle mindestens seit 1311, am besonderen Platz außerhalb der Innenstadt. Diese Kirche-Kapelle war eine Filialkirche der Urfparre Stara Loka. Als eine Vikarkirche wurde sie ab 1532 geführt, obwohl ein Vikar aus Škofja Loka schon 1262 erwähnt wurde. Im Jahr 1804 wurde sie zu einer Pfarrkirche. Mit dem Bau des heutigen Gebäudes begann man im Jahr 1471. Zu dieser Zeit wurde nach dem bayerischen Vorbild der dreischiffige Saal gebaut, ein Sterngewölbe errichtet und bemalt. Die Originalbemalung ist nur teilweise erhalten geblieben. Die heutige Deckenbemalung stammt aus dem Jahr 1931, als die Schlußsteine verputzt und neu bemalt wurden. Die Schlußsteine sind Heiligenfiguren, Zierrosetten, sie stellen Schutzheilige von Zünften, Zunftzeichen, die Wappen von Donatoren dar. Sie wurden in demselben Jahr restauriert. Das Presbyterium entstand zwischen 1520 und 1524. Es ist rechteckig mit Dreiachtelabschluß und mit gerippten Sterngewölbe verziert. Die Schlußsteine sind nicht von gleicher Qualität wie die im Hauptschiff. Die Außenseite ist konservativer, sie hat noch gotische Stützpfiler. Rechts vom Presbyterium wurde 1524 die Kapelle von St. Katharina erbaut. Die wurde Ende des vorigen Jahrhunderts in eine Sakristei umgebaut. Den Altar von St. Katharina brachte man an die Altarwand im südlichen Schiff. Der Glockenturm wurde 1532 fertiggebaut, daran erinnert die Steintafel mit dem Namen des damaligen Stadtrichters, des Riemers Jernej Junaver, an der Südfassade. Die Barockkapelle stammt aus dem Jahr 1794. Von der alten Kircheneinrichtung sind zwei schwarze Marmoraltäre erhalten geblieben: links der Altar des Hl. Fronleichnams und rechts der schon erwähnte Altar der Hl. Katharina. Beide sind Werke von Mihael Kuša /Cussa/ aus den Jahren 1701 und 1694. Die Kirche wurde mehrmals umgebaut, vor allem im 19. Jh. und nach dem Jahr 1931 als man sie nach Denkmalschutzprinzip einzurichten begann. Im Norden und Süden des Schiffes baute Janez Krstnik Molinaro in der 2. Hälfte des vorigen Jahrhunderts zwei flache Kapellen. Der Marienaltar ist ein Werk von Matija Ožbič, der Kreuzaltar ist ein Werk von Janez Šubic. Nach dem Zweiten Weltkrieg wurden beide neugotische Altäre entfernt. In die Nordnische stellte man 1961 Plečniks Taufbecken, kombiniert mit dem Heiligen Grab. In den südlichen Anbau stellte man die Kompositionen Kreuzigung mit Maria, Janez mit zwei Engeln und dem Hl. Joseph, was von ehemaligen Altären erhalten geblieben war. Zwischen 1968 und 1977 wurde das Presbyterium neu gestaltet. Der große neugotische Altar aus Gips aus dem Jahr 1834 wurde niedergerissen und nach den Plänen des Architekten Tone Bitenc zum Volk gedreht. An die Stelle des alten Altars stellte man den aus dem alten Abendmahlstisch zusammengestellten Altar mit Maria von Brezje, eine Kopie vom Maler Mirko Šubic. An der südlichen Wand des Presbyteriums wurde eine große aber stark beschädigte Freske der Kreuzigung mit Donatoren aus dem 16. Jahrhundert entdeckt. Die farbigen Fenster im Presbyterium aus dem Jahr 1961 sind ein Werk des Malers Stane Kregar, die im südlichen Schiff aus dem Jahr 1973 und im nördlichen Schiff aus dem Jahr 1975 sind ein projekt von "Staklo" aus Zagreb. Eine Besonderheit der Kirche sind die Leuchter von Plečnik, entstanden nach dem Jahr 1954. Die neugotischen Bänke sind aus dem Jahr 1865. Den Leidensweg Christi kopierte 1879 Jožef Plank in Wien nach dem Original von Fürich. Er ist in die Holzverschalung einkomponiert. Die Orgel ist ein Werk von Franc Jenko aus dem Jahr 1932. Es gibt vier Glocken. Die große ist aus dem Jahr 1979, die zweite aus dem Jahr 1995, beide aus "Feralit" aus Žalec. Die kleineren Glocken sind ein Werk von Anton Samassa aus Ljubljana aus dem Jahr 1863.